

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת שבוע **ויגש תשעה**

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חלומותינו! בריבוי?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

בחלומנו הראשון של יוסף, במשמעותו ובדרך בה ספר לאחים, עסקנו בדברינו לפרשיות **וישב ומצא**. הסברנו כי ניסיון הפיסוס של יוסף לא עלה יפה ותגובת האחים הייתה חד משמעית: "ויאמרו לו אחיו המלך המלך עלינו אם משול תמשל פנו ויוספו עוד שנה אתו על חלמתיו ועל דבריו: " (בראשית ל"ז ח) ננסה להבין מדוע כבר אחרי חלום אחד נקטו האחים לשון ריבוי: חלמתיו? אחד הסימנים לכך שזו קושיא חזקה הוא ריבוי התירוצים. נביא חלק מהם ואז, בשולי גלימותיהם של הראשונים, נציע הסבר נוסף.

בדעת זקנים מבעלי התוספות הביאו שני תירוצים: "י"ל שנכתב המקרא על שם העתיד לספר להם חלום אחר. אי נמי בשביל שספרו להם תמיד, כתב חלומותיו".

שני התירוצים קשים כי אין סיבה לכתוב כבר עתה על שם העתיד, שיתפרש מיד בפסוק הבא. אין גם כל סיבה לקרא לחלום אחד שסופר פעמים רבות חלומות.

קושיא זו קשה גם על הסבריהם של הספורנו: "על פרטי החלום שספר" ובעל אור החיים: "לפי מה שפירשתי שלא היה אלא חלום אחד טעם אומרו על חלומותיו לשון רבים. להיות שהיו בחלומנו הרבה פרטים, קמה אלומתי א', וגם נצבה ב', והנה תסובינה וגו', לזה אמר לי רבים".

רבי חיים פלטיאל ובעקבותיו הריב"א חידשו חידוש ותירצו: "וי"ל דלעיל כתיב ויחלום יוסף חלום ויספר לאחיו, ולא פרסמו הכתוב ונראה שחלם שני נרות מסובבים נר אחד ואינם יכולים לכבותו" (דבריו מבוססים על המדרש המופיע בגמרא מגילה דף טז ע"ב שרש"י הביאו בפרשת ויחי, בראשית נ"א).

הריב"א בשם חברו הר"ר אליקים חידש חידוש עוד יותר גדול: "שלא כן לא פירש הכתוב החלום לפי שלא נתקיים כמו האחרים וזהו שנאמר ויוסיפו עוד שנה אתו על חלומותיו ועל דבריו חלום זה שלא נתפרש וחלום האלומות הרי כאן ב' חלומות". לדבריו, יוסף חלם גם חלום שלא התקיים כלל ולכן הוא לא פורט בפסוקים, אבל האחים כן מנו אותו כסיבה לשנאה (במסגרת קצרה זו, לא נסביר את ההשלכות המרחיקות לכת שיש לפירוש זה, בע"ה, בלני"ד, הדברים יתפרשו בקרוב בספרי צפנת שמואל).

המלבי"ם והנצי"ב בהעמק דבר פירשו: "על חלמתיו שזה מורה שמהרהר כל היום למלוך ולהשתרר עליהם, שאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו". על שניהם קשה שהרי אין זה חלומות אלא הרהורים ולמה כינו את ההרהורים חלומות. לכן, נציע את הפירוש הבא: יוסף חלם את חלום האלומות פעמיים, כסימן לכך שמדובר בחלום אמיתי, שהוא נבואה שאמורה להתקיים, וגם סיפר לאחיו פרט זה. לכן, האחים שנאו אותו על חלומותיו שמוזכרים בלשון ריבוי. זה היה גם המקור לפרשנות של יוסף לחלומותיו של פרעה:

"ועל השנות החלום אל פרעה פעמים פי נכון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו: " (בראשית מ"א לב).

כך זכינו לתרץ שני פסוקים תוך שימוש בעקרון אחד.

הבה נתפלל כי חלומותיו של יוסף יתגשמו במלואם והעולם כולו ילמד במהרה את עקרונות הצדק והאמונה מבניו של יעקב.

לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעיין הרב ישראל רוזן ז"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח	לעיין ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לעיין מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לעיין הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
לעיין ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו	לעיין הרב שלמה מרזל ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א	לעיין הרב ראובן אברמן ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו	לעיין אסתר שמש ע"ה נלבי"ע כ' באב תשע"ז	לעיין מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד

לעיין **בן ציון גרוסמן** נלבי"ע כ"ג בתמוז תשע"ז
לעיין **הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד**

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5379626 פקס: 02-5371485

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

חנופה

איזה איסור עובר אדם הקורא לרשע שהוא טוב? באלו נסיבות מותר להחניף למלך?

מתוך כרך טז של האנציקלופדיה התלמודית, ערך חנפה, פרקים א-ב

וַיִּגַּשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר בֵּי אֲדֹנָי יְדַבֵּר נָא עִבְדְּךָ דְּבַר בְּאֲזֵנֵי אֲדֹנָי וְאֶל־יַחַד אֶפְתָּ בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כִּפְרָעָה (מד, יח)
רש"י: כי כמוך כפרעה, חָזַב אֶתְּהָ צַעֲנֵי כַמְלָךְ.

האיסור ומקורו: 'ולא תחניפו את הארץ' (במדבר לה לג), זו אזהרה לחנפים (ספרי שם פיסקא קסא), שכן משמעו: לא תהיו חנפים (רבנו הלל שם). ויש שמנוה במנחם הלאוין (יראים השלם סי' רמח; רמב"ן בהשגות לסהמ"צ סוף שורש ה בדעת בעל הלכות גדולות, ועוד). וביאר הרמב"ן (על התורה שם ובסהמ"צ שם) שלאחר שהזהיר הכתוב: 'ולא תקחו כפר לנפש רצח', 'ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו' (שם לא-לב), חזר והזהיר שלא נחניף להם למעלתם או לתקפם וכבוד משפחתם.

גדרו. בגדר איסור חנופה כתבו ראשונים שהוא ששומע או רואה בחברו דבר עוול, או שאינו הגון, ואומר טוב הוא (יראים שם על פי סוטה מא ב וכע"ז בשערי תשובה לרבנו יונה חלק ג סי' קפד). שמלבד שנמנע ממצות תוכחה, הרי הוא בכלל מחזיק ידי עוברי עבירה (תוס' שם), וכענין שנאמר: וחזקו ידי מרעים לבלתי שבו איש מרעתו וגו' כי מאת נביאי ירושלים יצאה חנפה לכל הארץ (ירמיהו כג יד-טו. שערי תשובה שם). ועוד שנותן הוא מכשול לפני החוטא, כי אינו ניחם על רעתו ושונה באולתו, וכן נושא בעונש על הנזק שהזיק החוטא לשכנגדו, כענין שנאמר: מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם (משלי יז טו, שע"ת שם). וכל שכן אם העוול גלוי לרבים, שהמצדיקו חילל וביזה דת ודין (שע"ת שם), והרי זה בכלל חלול-השם (יד קטנה ה' דעות פ"י). ועוד, שהרי השומעים סומכים עליו ונגררים אחרי מעשה הרשעים (מאירי סוטה שם).

אף המהלל רשע, בין בפניו בין שלא בפניו, אף על פי שאינו מצדיקו על העוול שעשה, אלא אומר עליו שאיש טוב הוא, כתבו ראשונים שבכלל חונף הוא. ועל זה נאמר: 'עזבי תורה יהללו רשעי' (משלי כח ד), לפי שייחשב צדיק אצל השומעים ויכבדוהו ותגבר ידו (שע"ת שם סי' קפט). ועוד, שמכשילו שלא ישוב מדרכו הרעה, כענין שנאמר: 'בפה חנף ישחית רעהו' (משלי יא ט. שע"ת שם סי' קצב). וכן מנו בכלל החנפים המחניף לאנשי זרוע כדי שיכבדוהו וינשאוהו (שם סי' קצב), או המתחבר לרשע ומקרבו כחבר, כענין שנאמר ביהושפט מלך יהודה: 'בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך' (דהיי"ב כ לו, שע"ת שם סי' קצג).

חנופה.
איסור להצדיק רשע במעשיו,
או להללו ולכבדו, כדי למצוא
חן בעיניו.
הפרקים:
א. האיסור וגדרו;
ב. מחמת יראה ודרכי שלום.

מחמת יראה וסכנה: כתבו התוספות (סוטה מא ב ד"ה אותו) שאיסור חנופה נאמר אף בחונף מחמת יראה, כל שאינו מקום סכנה (תוס' שם ד"ה כל), שכן אמרו באגריפס המלך שהיה קורא בתורה (בהקהל) וכשהגיע לכתוב: 'לא תוכל לתת עליך איש נכרי' (דברים יז טו), זלגו עיניו דמעות (לפי שהיה עבד) ואמרו לו: אל תתירא אגריפס אחינו אתה (משנה שם מא א), ובאותה שעה נתחייבהו "שונאיהם של ישראל" כליה, שהחניפו לו לאגריפס (ברייתא שם ב) - והרבה חללים נפלו באותו היום (ירושלמי שם פ"ז ה"ז) - לפי שמלך בזרוע שלא כדון תורה והחזיקו ידיו בכך. שאף על פי שלא היו יכולים למחות, היה להם לשתוק ולא להחזיקו. וביארו התוס' (שם ד"ה אותו) שעונש החנופה בדבר עבירה, הוא מפני שמחניף לחברו מחמת יראה מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה, ועושה עין של מעלה כאילו אינה רואה.

במקום סכנת נפשות, כתבו ראשונים שמותר להציל עצמו על ידי חנופה (תוס' שם ד"ה כל על פי נדרים כב א), שאם ירא שמא ייהרגו מותר לומר יפה עשית (מגן אברהם סוף סי' קנו בדעת התוס' שם), אפילו עבר עבירה גדולה (שולחן ערוך הרב שם יח). אבל רבנו יונה (שם סי' קפח) ומנורת המאור (סי' מה) הוכיחו ממעשה אגריפס שחייב אדם למסור נפשו לסכנה ואל ישיא את נפשו עון אשמה כזאת, וכל שכן הדין היושב על המשפט, שנאמר בו: 'לא תגורו מפני אישי' (דברים א יז). והיד קטנה (שם) חילק שדוקא כשאין שם אלא חשש סכנה אסור, כמו במעשה של אגריפס, אבל בסכנה קרובה, מותר להציל עצמו על ידי חנופה, אלא אם כן העבירה גלויה לרבים ויש בה חלול השם (כמו במעשה אגריפס שהיה במעמד כל ישראל).

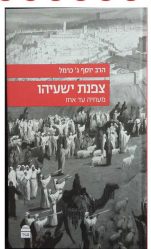
אף בחנופה שמהלל רשע, כתבו ראשונים שאסור אפילו שעושה כן מחמת יראה (שע"ת שם סי' קצט), אלא שמכל מקום מותר לכבדו כדרך שמכבדים בני אדם אנשי זרוע בקימה והידור וכיוצא (שם ע"פ סוטה מא ב). ואף זה אינו מותר אלא כשמתכוין שלא יזיקוהו, ודוקא במקום שאין חלול השם (מאירי שם). וכן אמרו: מותר להחניף לרשעים בעולם הזה, שנאמר על העתיד לבוא: 'לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שועי' (ישעיה לב ה), מכלל שבעולם הזה מותר (סוטה שם). וריש לקיש (סוטה שם) למד כן מעיקב שאמר לעשו: 'כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים ותרצני' (בראשית לג י), ולהחניפו נתכוין (רש"י שם). אולם רבנו בחיי (בראשית לג י) גורס שרי' פדת חולק וסובר שאף מפני היראה אסור לכבדו שנאמר: 'דבר שקרים לא יכון לנגד עיני' (תהילים קא ז) וכתוב: 'כי לא לפניו חנף יבא' (איוב יג טז), ולא הותר אלא בלשון הכולל שבח וגנאי, ואם יבין הרשע לשון השבח אין חוששים.

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנורה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטוריה בתולדות עמנו: עזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

הרב מרדכי הוכמן

על ספר הישר

בספר יהושע מסופר שהגבעונים כרתו ברית עם יהושע, וכאשר חמשה מלכים מארץ כנען שמעו על כך הם יצאו להילחם בגבעונים, ויהושע וכל ישראל באו ונלחמו בחמשת המלכים. ומסופר שם שיהושע עצר את השמש בשמים כדי שבני ישראל יוכלו לנקום באויביהם (יהושע י, י-יד):

"וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְּסוּ מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְהָיָה בְּנֶסֶם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמִוֶדֶד בֵּית חוֹרֵן וְה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֲזָקָה וַיִּמְתּוּ רַבִּים אֲשֶׁר מִתּוֹ בְּאֲבְנֵי הַבְּרָד מֵאֲשֶׁר הִרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחַרְבֵּי: אִזּוֹ יִדְבַר יְהוֹשֻׁעַ לְה' בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמַשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וַיִּרְחַ בְּעַמֻּק אֵילָוִן: וַיִּדֶם הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּרְחַ עֲמֵד עַד יָקַם גּוֹי אִיבִיו הֲלֹא הִיא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשָּׁר וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ בְּחֻצֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אָץ לָבוֹא בַּיּוֹם תָּמִים: וְלֹא הָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לְשִׁמְעַע ד' בְּקוֹל אִישׁ כִּי ד' נִלְחַם לְיִשְׂרָאֵל:"

יהושע כותב בספרו שנס עמידת השמש כתוב בספר הישר, ותרגום יונתן מבאר שם שהכוונה לספר התורה. הרד"ק מבאר שם בשם אביו שנס זה דובר עליו עוד בתורה כאשר הקב"ה נעתר לתפילת משה שישוב וישכון בקרב ישראל (שמות לד, י-יא)

"וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנֹכִי בְרִית בְּרִית נֶגְדְךָ כָּל עַמְּךָ אֲעִשֶׂה נְפִלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתָּךְ בְּקִרְבּוֹ אֵת מַעֲשֵׂה ד' כִּי נִרְאָה הוּא אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה עִמָּךְ: שְׁמַר לְךָ אֵת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם הַנִּי גֵרֶשׁ מִפְּנֵיךָ אֵת הָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִי וְהַיְבוּסִי:"

נס עמידת השמש הוא פלא שלא נברא כמוהו, ונראה שהכתוב בתורה מתכוון אליו. וצריך לברר מדוע יהושע קורא כאן לספר התורה – "ספר הישר"?

ישרות ותמימות

נראה שיהושע קרא לספר התורה "ספר הישר" משום שהוא התייחס למה שכתוב בו בישרות ובתמימות, ולכן זכה לנס עמידת השמש, וכן מצאנו משמעות שכזו במדרש תהלים (שוחר טוב; בובר ט, א, ב):

" וְכַתּוּב יִשָּׁר דְּבָרֵי אָמְתוֹ (קהלת יב, י) – כבר כתבתי לך על ספרי – 'ישר', שנאמר 'הלא היא כתובה על ספר הישר' (יהושע י, יג), עשה בישרות, עשה בתמימות, עשה באמונה, גיירה גזרתי, חוקה חקקתי, ואין להרהר אחריה"

בפני יהושע עמד קושי גדול בהבנת ציווי שנצטווה עליו בתורה. בתחילת פרשת ראה, נצטוו בני ישראל שבהיכנסם לארץ יערכו מעמד של אמירת ברכות וקללות בהר גריזים ובהר עיבל (דברים יא, כו-ל):

"רָאָה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרִכָּה וּקְלָלָה: ... וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵךְ ד' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּךְ בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וּנְתַתָּה אֵת הַבְּרִכָּה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֵת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל: הֲלֹא הִמָּה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דָרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֵּשֵׁב בְּעֶרְבָה מוֹל הַגְּלִגָל אֶצֶל אֱלוֹנֵי מֶרְדָּה:"

לא הוזכר כאן זמן מדויק מתי יש לערוך מעמד זה, אך יהושע יכול היה לעמוד על כך מהכתוב בהמשך בפרשת כי-תבוא (דברים כז, ב-ו):

"וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֵת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ד' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמַתָּ לְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשָׁדַת אֹתָם בְּשִׁיד: וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֵת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֶבֶרְךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ד' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ד' אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ: וְהָיָה בְּעֶבְרָתְכֶם אֵת הַיַּרְדֵּן תִּקְיְמוּ אֵת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם בְּהָר עֵיבָל וְשָׁדַת אֹתָם בְּשִׁיד: וּבְנִיתָ שֵׁם מְזֻבָּח לְה' אֱלֹהֶיךָ מְזֻבַּח אֲבָנִים לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרִזָּל:"

לפי פשוטו, נאמר כאן שביום שישראל עוברים את הירדן הם צריכים להגיע להר עיבל, ולכתוב שם את התורה על אבנים מסויידות ולבנות מזבח ולהקריב עליו. ומסתבר שכאשר הם כבר מצויים בהר עיבל לצורך כתיבת התורה על האבנים הם יאמרו אז גם את הברכות והקללות שנצטוו לומר שם.

ומן המסופר בספר בראשית (יב, ו): "וַיַּעֲבֵר אַבְרָם עַד מְקוֹם שְׂכָם עַד אֱלוֹן מוֹרָה...". יש להניח שהר גריזים והר עיבל שהתורה מציינת שמצויים "אצל אלוני מרה", מצויים בסביבות שכם. כך שמצירוף כלל המקורות מתבקש שכאשר בני ישראל חצו את הירדן בסמוך לעיר יריחו (יהושע ג, טז), הם היו צריכים להגיע באותו היום להר עיבל שבסביבות שכם.

אלא שדבר כזה נראה בלתי הגיוני, המרחק שבין מקומות אלו מוערך בתלמוד (סנהדרין מד, א) במרחק של כששים מיל (כששים ק"מ), ואין זה מציאותי שעם שלם גברים נשים וטף ילכו מרחק שכזה ביום אחד. ואכן בתלמוד הירושלמי (סוטה פ"ז ה"ג) מובאת דעת התנא רבי אלעזר שבני ישראל לא הגיעו ביום הראשון לסביבות שכם, אלא שלאחר מעבר הירדן הם קיימו את מעמד הברכות בסמוך לירדן: "שתני גבשושיות עשו וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל". כלומר, יהושע הורה לבני ישראל להקים שתי ערימות עפר קטנות, ולקרוא להם הר גריזים והר עיבל כדי לצאת חובת מה שכתוב בתורה, שיש לקיים את מעמד הברכות ביום שעוברים את הירדן במקומות שקרויים כך. אלא שדבר כזה נראה לכאורה כהערמה, ואינו נראה כישרות ותמימות. לפי שיטת רבי אלעזר, יהושע נדחק באופן נוסף, וכדלקמן.

אחרי דרך מבוא השמש

התורה ציינה את מקומם של הר גריזים והר עיבל ואמרה: "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני הישב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מרה". ציון המיקום "אחרי דרך מבוא השמש" נראה לפי פשוטו כבא לומר שהם נמצאים במקום מרוחק. ומשמע ש"דרך מבוא השמש" היא דרך ידועה, שעולה לכיוון מערב לאורך נחל תרצה (ואדי אל פארעה) מסביבות גשר אדם עד סביבות העיר שכם (בערך בתוואי כביש 57). ונראה שכוונת התורה לומר שהר גריזים והר עיבל נמצאים לאחר הדרך הידועה העולה מערבה.

אך רבי אלעזר, שביאר שיהושע קיים את מעמד הברכות בסמוך לירדן, פירש שכוונת הכתוב היא שהר גריזים והר עיבל נמצאים 'רחוק' מן 'המערב' המרוחק, כלומר שהם נמצאים קרוב והם במזרח שקרוב לנהר הירדן (ראו רש"י סוטה דף לג, ב). וקשה מדוע לציין בציון כה מסובך מקום שנמצא כה קרוב?! אלא שההכרח לא יגונה. יהושע היה סבור שזה לא הגיוני שעם שלם ילך כששים מיל ביום אחד, ולכן הוא דחק בפירושו של הכתוב.

זמן קיום המעמד בספר יהושע

מהעיון בספר יהושע עולה שלפי פשוטו הספר בני ישראל לא הגיעו ביום מעבר הירדן לסביבות שכם. בתחילה הם חנו בסמוך ליריחו. לאחר מכן הם כבשו את יריחו. לאחר מכן הם נכשלו בכיבוש העי משום שעכן עבר על החרם ונטל משלל יריחו. לאחר מכן הם סקלו את עכן וכבשו את העי. ורק לאחר מכן (יהושע ח, ל-לה) מסופר שיהושע קיים את מצוות משה והקים מזבח בהר עיבל, ואף כתב את התורה על האבנים, וכן קיים את טקס הקללות והברכות.

במאמר הקודם **"מתי התקיים מעמד הברכות בהר עיבל"**, הובא שלפי שיטת רב שילא במסכת סנהדרין (מד, א). יהושע הבין שהוא שגה כשלא קיים את דברי משה כפשוטו. בפני יהושע עמדה אפשרות נוספת. נס אחד כבר התרחש באותו היום, ומי הירדן עמדו כדי שבני ישראל יעברו את הירדן. ויהושע היה יכול להורות לבני ישראל לנסות ולקיים את ציווי משה כפשוטו, ולהתחיל ללכת לכיוון שכם, ולצפות שיתרחש נס נוסף והם יצליחו להגיע לשם באותו יום. או לחילופין, להורות להם להשכים למחרת הלילה בסמוך לירדן, ולהמשיך בדרכם לסביבות שכם, ואם יש צורך לחנות בדרך בלילות נוספים, ובלבד שישתדלו לקיים מצווה זו במהירות האפשרית. עכן ראה שיהושע אינו מורה לנסות ולקיים את ציווי משה כפשוטו, והוא למד משם שלא לקיים את ציווי יהושע כפשוטו, ולכן הוא נטל מהחרם של יריחו.

יהושע הבין את מה שהקב"ה רמז לו במעשה עכן, והוא החליט לתקן את המעוות כאשר הדבר יתאפשר. תחילה הוא רצה לנצח ולכבוש את העי, משום שהמנוסה של ישראל לפני אנשי העי היתה עלולה לגבש את כל הגויים למלחמה כנגד ישראל, והוא ראה הכרח להקדים ולמנוע סיכון שכזה. אך מייד לאחר כיבוש העי, הוא הורה לקיים מצוות משה כפשוטו. ולפני שבני ישראל יצאו להשלמת כיבוש הארץ הם באו להר עיבל שבסביבות שכם והקימו שם מזבח וכתבו את התורה על האבנים וקיימו את מעמד הברכות והקללות. וזו משמעות האמור שם (יהושע ח, לג):

"וְכָל יִשְׂרָאֵל וְזִקְנָיו וְשֹׁטְרֵיהֶם וְשֹׁפְטֵיהֶם עָמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לְאָרוֹן נֶגֶד הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם נִשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית יְקֹקֵךְ בְּגֵר כְּאֲזַרְחַת חֻצֵּי אֵל מוֹל הָר גְּרִזִּים וְהַחֻצֵּי אֵל מוֹל הָר עֵיבָל כְּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד ד' לְבָרֶךְ אֶת הָעָם יִשְׂרָאֵל פְּרָאשְׁנָה:"
כלומר, הדבר הראשון שיש לעשות בכניסה לארץ הוא מעמד הברכות ולא העיסוק בכיבוש יריחו והעי.

בארץ הפנעני הישב בערבה

יהושע שב והתבונן אז בכתוב בספר התורה. ההבנה שמעמד הר עיבל היא הדבר הראשון שצריך להיעשות היא משמעות מתבקשת לציווי התורה **"וְהָיָה בְּעֵבְרְכֶם אֶת הַיְרֵדן תִּקְיִמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל"**, והוא קיים אותו כעת לפני שימשיך בכיבוש שאר הארץ. אך המשמעות הפשוטה של הציווי **"וְהָיָה בְּיָמֵינוּ אֲשֶׁר תַּעֲבֹרוּ אֶת הַיְרֵדן אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ד' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמַתְ לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשָׂדֶת אֶתְם בְּשֵׂיט: וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת..."** היא שהדבר יעשה באותו יום עצמו. והרי לפי פשוטו לא מסתבר שעם שלם ילך מרחק כה גדול ביום אחד.

יהושע חיפש היכן הכתוב רומז לפתרון בעיה זו. הסיק אז שציון המיקום **"אחרי דרך מבוא השמש בארץ הפנעני הישב בערבה"** - הוא מיותר ואף יוצר קשיים. הר עיבל והר גריזים הם הרים שנמצאים בגב ההר, וכיצד יתכן לומר עליהם שהם **"בארץ הפנעני הישב בערבה"**, וכבר הוזכר קושי זה גם בתלמוד (סוטה לג, ב): **"הישוב בערבה"** - והלא בין הרים וגבעות הן יושבין!?"

יהושע הניח שבקושי זה רמז משה שאין לקיים כפשוטו את הציווי (דברים כז, יב-יג): **"אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרֶךְ אֶת הָעָם עַל הָר גְּרִזִּים בְּעֵבְרְכֶם אֶת הַיְרֵדן שְׁמֵעוּן וְלוֹי וְיְהוּדָה וְיִשְׂשָׁכָר וְיוֹסֵף וּבְנֵימֵן: וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָה בְּהַר עֵיבָל רְאוּבוּן גֹּד וְאֲשֶׁר וְזַבּוּלוֹן דָּן וְנַפְתָּלִי: "** מציווי זה משמע שכמה מהשבטים יעמדו ממש על גריזים וכמה מהשבטים יעמדו ממש על הר עיבל. אך יהושע הבין שציון המקום **"בארץ הפנעני הישב בערבה"** אינו נועד לציין את מקום ההרים אלא את המקום שבו יש לקיים את המעמד, והיינו שכל השבטים יעמדו יחד במישור שבין שני ההרים (**"בארץ הפנעני הישב בערבה"**), אלא שבשבים מסוימים יהיו קרובים להר גריזים ושבטים מסוימים יהיו קרובים להר עיבל, אך כולם יעמדו יחד **"בערבה"** שבין ההרים, וכפי שעולה מפשוטו של ספר יהושע, וכפי שהבין רבי יהודה הנשיא את ציווי התורה (וראו בסוגיה בסוטה לז, א)

אחרי דרך מבוא השמש – לצורך המלחמה באויבי ישראל

גם ציון המקום **"אחרי דרך מבוא השמש"** שמתחילה הובן שכוונתו לומר שהרי גריזים והר עיבל הם אחרי הדרך הידועה הפונה מערבה (תוואי נחל תרצה), אינו מובן דיו. שהרי הכתוב מציינ שהם אחרי הדרך אך אינו מציינ כמה רחוק ממנה. יהושע הסיק אז שהכתוב מרמז כאן כיצד יתכן שעם שלם יגיע לשם ביום אחד. יש לקרוא את הכתוב כאלו הוא אומר - שאחרי הדרך תבוא (תשקע) השמש. בני ישראל צריכים להתחיל ללכת בדרך לכיוון הר גריזים והר עיבל, והשמש תשקע רק לאחר שהם יסיימו אותה. יהושע הבין אז שהכתוב מרמז לו שיש בכוחו להעמיד את השמש לצרכי עם ישראל. לאחר הנפילה בעי הוא לא רצה לנצל כוח זה לצורך ההגעה להר עיבל, כיוון שהוא רצה שכעת הוא ובני ישראל יתאמצו בתהליך התשובה שלהם בהגעה להר עיבל, ולא ישתמשו בנס לשם כך. אך הוא ידע שהתורה רמזה לו שיש בכוחו להעמיד את השמש.

ואמנם בעת שהוא ובני ישראל רדפו אחרי חמשת המלכים, והקב"ה סייע להם בנס והמטיר אבנים מהשמים על אויבי ישראל, יהושע השתמש במה שהבין מרמזי התורה שיש בכוחו לשלוט על גרמי השמים, ועצר את השמש:

"אָז יָדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ לְה' בַּיּוֹם תַּת ד' אֶת הָאֲמָרִי לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְעֵינַי יִשְׂרָאֵל שְׁמֵשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וַיִּרַח בְּעֵמֶק אֵילֹן: וַיִּדֹם הַשְּׁמֵשׁ וַיִּרַח עֶמֶד עַד יָקָם גּוֹי אִיבּוֹ הֲלֹא הִיא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיְשָׁר"

הצורה: **"אָז יָדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ לְה' "** היא צורה נדירה שמחברת עבר ועתיד, והיא נועדה להדגיש את הזמן שבו ארע הדבר. צורה דומה נמצאת לפני כן (יהושע ח, ל): **"אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ לְה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר עֵיבָל"**. הכתוב מדגיש שם את זמן בניית המזבח, ומרמז שמדובר בפעולה שנעשתה לאחר זמן. והיינו שבניית המזבח היתה צריכה להיעשות מייד ביום הראשון, אך היא נעשתה לאחר זמן. ואף כאן צורת הדיבור: **"אָז יָדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ לְה' "** מרמזת שיהושע היה צריך לעצור את השמש כבר ביום הראשון למעבר בני ישראל את הירדן, כדי שגייעו עוד באותו היום להר עיבל ויקימו כבר אז את המזבח. אך בסופו של דבר הוא ניצל כוח זה בשלב מאוחר יותר כדי שבני ישראל יוכלו לנקום באויביהם.

ולפי מי שהתבאר המילים: **"הֲלֹא הִיא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיְשָׁר"** מרמזות שהאפשרות שיהושע יוכל לעצור את השמש כתובות כבר בספר התורה, והן מרומזות במילים: **"אחרי דרך מבוא השמש"**, והיינו שהשמש תשקע רק לאחר שבני ישראל יסיימו את דרכם. ויהושע קורא כאן לספר התורה **"ספר הישר"** משום שההבנה שיהיה לו כוח לעצור את השמש, הגיעה אליו לאחר שהבין שהוא צריך לקיים בתמימות ובישרות את מה שכתוב בתורה, ושעליו להגיע להר עיבל עוד ביום הראשון למעבר הירדן.

ואמנם כפי שהתבאר המאמר הקודם "מתי התקיים מעמד הברכות בהר עיבל", בעולם התשובה רשום שבני ישראל קיימו את מעמד הברכות ביום הראשון. והבנה זו מרומזת בשיטת רבי יהודה - ולפיה בני ישראל הלכו ביום מעבר הירדן ששים מיל עד סביבות שכם וקיימו שם את מעמד הברכות וכתיבת התורה על האבנים, וחזרו באותו היום ששים מיל עד סביבות יריחו ולנו שם, ובסך הכל הלכו מאה ועשרים מיל באותו יום – שיטה זו מתארת כיצד נראים הדברים בעולם התשובה. בעולם התשובה שהוא למעלה מן השמש רשום שיהושע עשה את ציווי משה כפשוטו. ואמנם אם בני ישראל הגיעו לסביבות שכם וקיימו את המעמד הנדרש עוד באותו היום, מסתבר שהיו צריכים ללון שם, ואין צורך שיחזרו וילוו בסביבות יריחו. ואילו בעולמנו הגשמי רשום שבני ישראל לנו באותו הלילה בסביבות יריחו. ולפיכך, כדי לתאם בין מה שרשום בעולם התשובה לבין מה שרשום בעולם הגשמי, רשמו שם בעולם התשובה שהוא למעלה מן הזמן שבני ישראל הלכו באותו היום הלך ושוב, ובסך הכל מאה ועשרים מיל.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ה)

New Jersey, USA

ניו ג'רסי, ארה"ב

אדר תשס"א

היתר גילוח לאבל תוך ל' ביום חתונת בנו

שאלה

אבל בתוך שלושים משתתף בחתונת בנו, כמו שהובא ב"אגרות משה". האם מותר לו לגלח ביום החופה?

תשובה

באופן עקרוני¹ אסור לו לאבל לגלח זקנו בתוך שלושים יום, אף אם הגיע ל"שיעור גערה". דין זה נכון גם לנוהגים להתגלח (בדרך מותרת) כל יום. לכן² הכריעו הפוסקים שגם לדעת ה"נודע ביהודה" אין להקל אף לצורך השתתפות בחתונת בנו. אמנם³ ה"חתם סופר" הקל בשאלה דומה (לגבי הוצאה והכנסה של תינוק "קוואטר") בתוך השלושים להפחית במקצת את ריבוי שערותיו. על-כן יוכל לתקן, לסדר וליפות זקנו, אך אין להתיר גילוח גמור. אף על פי כן פסק⁴ "כל-בו אבלות" שגם בתוך שלושים "עם כל זאת המתירים יש להם על מי לסמוך", בצורך גדול מאוד. מכיון ש"כל-בו אבלות" מקובל כפוסק בארה"ב, אם האבל רוצה לסמוך עליו, יכול לעשות כן, ויקח בחשבון שחס וחלילה לא יתפרש הדבר כזלזול בכבוד אביו או אמו. ויש לדעת, כי מצוות כיבוד אב ואם נוהגת, מבחינות מסוימות, גם לאחר מותם.⁵

¹ מועד קטן כב ע"ב ושו"ע יורה דעה (סי' רצ סעיף א).

² בעל "נודע ביהודה" (קמא אורח חיים סי' יד) סובר שכיום, שמגלחים זקנם, הרי נמאסים מאוד כבר אחר שניים שלושה שבועות, ועל-כן נחשב להגיע ל"יראוי לגערה", אלא שגם ב"יראוי לגערה" לא התירו אלא לאחר ל' יום, וזה מודגש בגוף התשובה שם. "חתם סופר" (יורה דעה סי' שמו) סמך על דברי "נודע ביהודה" באבל תוך שלושים יום כך כאשר תכפה עליו אבלות רבים מ"ז תמוז.

³ בהגהות לשו"ע אורח חיים (סי' תקנא) מובא שמכיוון שגידול שערות הזקן נחשב בזמן הזה לניווול גדול מאוד, יש לדנוננו כמי שתכפהו אבלו (שדינו מבואר ביורה דעה (סי' רצ סעיף ג) שמקל שערו בתער אך לא במספריים) ואם יש לצרף לזה שום קולא, כגון להכניס ולהוציא תינוק - יש מקום להקל שיפחית קצת מריבוי שערותיו.

⁴ פרק חמישי עמ' 352.

⁵ עיין שו"ת "במראה הבזק" (ח"ד תשו' קלז ובהערות שם).

שם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

מתפללים לרפואתם השלימה של:

הרב אביחי ניסן בן חיה	רועי משה אלחנן בן גינה דבֿרה	אליעזר יוסף בן חנה ליבא
דוד חיים בן רסה Rassa	יהושפט יחזקאל בן מילכה	ליליאן בת פורטונה
אורנית מרים בת דליה	פריאל דפנה חיה בת שרה	יפה בת רחל יענטע
	בתוך שאר חולי עם ישראל	